

sumljive drugim narodom v habsburški monarhiji, ki so težili k razpadu Austro-Ogrske.

V prvem delu knjige Theodore Hanf, Alfred Pfabigan, Gerald Stourzh, Zdenek Karnik, Peter Sipos in Claudie Weill proučujejo zgodovinski in teoretični kontekst njenih predlogov za reševanje narodnega vprašanja v avstro-ogrskem cesarstvu. Posebno zanimiv je Karnikov prispevek o tako imenovani "moravski spravi" med češko in nemško govorečimi na Moravskem, ki je zamisli obeh avstrijskih marksistov spremenil v prakso.

Drugi del knjige tvorijo sodobne "case studies", ki ocenjujejo pomen Rennerjevih in Bauerjevih idej po svetu. Lawrence Schlemmer obravnava Južno Afriko, Robert W. Hefner Indonezijo, Berel Rodal Kanado, Richard Parry Združeno kraljestvo, Joan Estruch Katalonijo, Uri Ra'anana bivšo Sovjetsko zvezo in Dušan Nečak iz Ljubljane bivšo Jugoslavijo.

425

Na koncu svoje analize, ki je nastala januarja 1991, Nečak ugotavlja, da Rennerjevi in Bauerjevi predlogi sicer ne morejo rešiti Jugoslavije, pravi pa tudi, da bi njuno delo lahko upoštevali v zvezi z razpravo o narodnih manjšinah v Sloveniji, npr. italijanski v Primorju in madžarski v Prekmurju.

Ena izmed odlik te knjige je izvrsten uvod Urija Ra'anana, ki temeljito osvetljuje vso kaotičnost definicij in pojmov v razpravah o naciji, državi in narodnosti (etnosu). Ra'anana je najbolj prepričljiv v zvezi s semantično zmešnjavo, ki jo predvsem politiki iz angleško govorečih držav povzročajo z nenatančno rabo pojma nacionalna država (nation-state). Od 170 suverenih držav na svetu so danes samo Islandija, Portugalska, Norveška in še dve drugi etnično homogene države, vse druge so etnično heterogene. Tako je npr. bivša Jugoslavija kot država bila večja kot samo en narod, madžarski narod pa dosti večji kot madžarska država. Druga odlika knjige je to, da je proučevanje zgodovinskih korenin Rennerjevega in Bauerjevega dela kombinirano z analizo sodobnih "case studies". Pomanjkljivosti knjige je treba pripisati dejstvu, da so članki, kot je Nečakov o Jugoslaviji, danes že zastareli zaradi hitrega razvoja dogodkov. A vendar kažejo tragične posledice nasilnega reševanja bosanskega gordijskega voza na to, da je v zvezi z narodno mešanimi območji vsekakor vredno proučevati alternative preprosti enačbi nacija-ozemlje, ki sta jih predlagala Renner in Bauer. To še posebno velja zato, ker število držav, obravnavanih v tej knjigi dokazuje, da Bosna ni edinstvena.

Frederick Baker

KULTURNO DRUŠTVO - CIRCOLO CULTURALE ROVTE - KOLONKOVEC: 12 let delovanja - 12 anni di attività. Trst, 1991. Uredili odborniki društva s sodelovanjem Odseka za zgodovino in etnologijo pri NŠK v Trstu. 155 str., ilustr.

Kulturno društvo Rovte-Kolonkovec je dvanajsto obletnico svojega delovanja (pod tem imenom) proslavilo z izdajo publikacije, v kateri avtorji prispevkov osvetljujejo najznačilnejše oblike gospodarskega in socialnega življenja Tržaških Slovencev, ki so živeli in še živijo v naseljih Sv. Ana, Rovte in Kolonkovec. Le-ta sodijo k jugozahodnemu mestnemu predelu tržaške občine,

imenovanemu Sv. Marija Magdalena Spodnja. Kot piše Aleksander Kriščjak, so to tista naselja, ki so zlasti od 18. stoletja dalje pomenila pomemben prometni in gospodarski prostor na meji med Tržaško pokrajino in Istro. Najbolj naseljen je bil Kolonkovec, bolj strnjene pa Rovte zaradi lege na strmem pobočju. V 20. stoletju pa so nastali še novi naselitveni predeli, npr. Judovec in Sv. Sergij.

Pred graditvijo železniške proge Trst-Dunaj in s tem povezanim razcvetom tržaškega pristanišča je bila Sv. Marija Magdalena Spodnja popolnoma agrarno območje, po teh prelomnih dogodkih pa so se kmečka posestva preoblikovala v vrtnarije. Mesto je namreč zahtevalo vedno več sveže zelenjave. Nekateri vrtnarji so imeli svoj voz in konja, s katerim so vsak dan vozili na tržnico svoje pridelke in pridelke vrtnarjev, ki svojega prevoza niso imeli.

426 Flišna tla, na katerih so vrtnarji iz Sv. Marije Magdalene Spodnje pridelovali zelenjavo, so z dodatnim gnojenjem, pobočno lego vrtnarij ter mrežo potokov in vodnjakov, omogočala zelo lep pridelek. V 19. stoletju so prevladovale mešane kulture. Ob gredah s solato in radičem so nanizali vrste trt, med njimi pa so sadili grah, koruzo, fižol in krompir. Vse to so obrobjala še sadna drevesa (fige, breskve, marelice, slive, češnje).

V tem času so bile poleg vrtnarjev najbolj značilne poklicne skupine s tega območja še prevozniki, zidarji in perice. Ta struktura se je začela spreminjati ob koncu 19. stoletja s pospešeno industrializacijo, ki se je širila iz središča Trsta navzven, najprej proti jugozahodnemu delu Sv. Marije Magdalene Spodnje. Ustanovitev mestne klavnice pri Sv. Soboti, petrolejske čistilnice, livarne Spanger, tovarne mila, rižarne... je pobudila množično odhajanje dotlej agrarne delovne sile v industrijske obrate. Za vse te ljudi in za prišleke je bil potreben drugačen tip bivalnih naselij in raznovrstne nove gradnje so se začele širiti zlasti v predelu Sv. Ane. Na račun tega so številne kmete razlastili v celoti ali so jim bili odvzeti deli njihovih posestev, kar jih je prisililo v poklicno preusmeritev. Vzporedno z urbanizacijo in industrializacijo je potekal še en proces: spreminjanje narodnostne strukture prebivalstva. V Sv. Ani kot najhitreje spreminjajočem se predelu je bilo leta 1945 53 odstotkov Slovencev, leta 1971 pa le še 6 odstotkov. Le na manjšem delu je bilo po drugi svetovni vojni zaslediti tip vrtnega družinskega prebivališča, zgrajenega sredi posestva, na katerem je gospodarila slovenska družina.

Avtorja prispevkov o najznačilnejših agrarnih dejavnostih tega predela, vrtnarstvu (Majda Kodrič) in vinogradništvu (Aleksej Kalc), pišeta podrobno o tem z vidika zgodovine teh dveh panog. Tako izvemo, da bije danes vrtnarstvu zadnja plat zvona, saj npr. radič kljub selekciji in uporabi hlevskega namesto umetnega gnoja ne more več konkurirati furlanskemu, ki je cenejši. Podobno je z gojenjem trte. Svoje pa je naredilo tudi nerazumevanje javne uprave, ki kratkovidno pospešuje urbanizacijo, namesto da bi z olajšavami skrbela za življenjsko kvalitetnejše oblike gospodarstva.

V nasprotju s tema prispevkoma je etnološko zanimivejši članek Martine Repinc, ki je ne zanima le neka dejavnost na sebi in njen historiat, temveč predvsem ljudje kot nosilci te dejavnosti, njihov odnos do nje ter vpliv te dejavnosti na njihov način življenja. Piše namreč o pericah kot o poklicni skupini, ki v slovenski etnološki literaturi še ni bila deležna poglobljene monografske obravnave. Prek posameznih segmentov vsakdanjika peric nam avtorica zelo nazorno predstavi preplet njihovega življenja s tedenskim ritmom dela: ob nedeljah so zbirale vodo, v ponedeljek so hodile k strankam po fagote (v velike

kose blaga zvezano perilo), zaznamovale posamezne kose, razvrščale po umazanosti ter perilo prvič spirale. V torek so žehtale, v sredo spirale ob potoku (režentanje) in sušile. V najboljšem primeru se je perilo vračalo že v četrtek, sicer pa v petek. Sobota je bila običajno namenjena družinskemu življenju, včasih pa še pospravljanju pri družinah, katerih perilo so prale.

Ob tem izvemo še o načinih prevoza perila od strank do domovanja peric in nazaj, raznih oblikah solidarnosti med pericami, socialnem položaju tako peric kot strank ter o njihovem medsebojnem odnosu, oblikah priprave in pridobivanju delovnih sredstev (voda, orodje, milo, pepel, les za kurjenje..), načinih sušenja perila, zaslužku, sodelovanju ostalih družinskih članov, iznajdljivosti v težavnih obdobjih suše in vojn itd..

Gre za članek, v katerem je avtorica nakazala, da gre za temo, ki bi zahtevala podrobno obravnavo, a se je zaradi narave zbornika omejila na nekaj strani.

427

Temu sledi članek Milana Pahorja o zgodovini in pomenu Obrtniškega društva pri Sv. Mariji Magdaleni Spodnji, ustanovljenega leta 1888, torej v času intenzivnega narodnega preroda in združništva, katerega cilji so bili pospeševati obrt, trgovino in industrijo kot temelje za prosperiteto vsakega naroda. Zaradi tega je društvo pospeševalo zlasti vinogradništvo in ladjedelništvo, v njegovi posesti so bile številne trgovine in gostilne, za svoje člane pa je skrbelo s posojjo in obrestovanjem prihrankov. Ob koncu prve svetovne vojne je zamrlo.

Da bi z gojenjem slovenske pesmi, kot piše B. Kuret Petrovič, zajezili raznarodovanje in asimilacijo tržaških Slovencev, ki se je pospešeno širila iz urbanizirajočega se Trsta, so Slovenci iz Sv. Marije Magdalene Spodnje leta 1892 ustanovili pevsko društvo Slava. Kot mnoge druge slovenske kulturne politične, gospodarske in športne ustanove se je tudi to društvo po vladnem dekretu v letih pred začetkom druge svetovne vojne razpustilo. Po vojni je zaživelo prosvetno društvo France Prešeren, ki je združevalo pevsko, dramsko, mladinsko, prireditveno, družabno in telovadno dejavnost, imelo pa je tudi knjižnico. Različni pogledi na problematiko informiroja (1949) so povzročili njegov razpad. Do sedemdesetih let so v Rovtah, Kolonkovcu in širši okolici delovala še številna druga društva. Vendar pa je bilo šele leta 1979 ustanovljeno Prosvetno društvo Rovte-Kolonkovec, katerega glavna cilja sta bila organizirano družbeno kulturno delo, s katerim se ohranjajo in razvijajo narodne vrednote, ter izboljševanje odnosov v narodnostno mešanih skupnostih. Iste cilje zasleduje tudi leta 1982 preimenovano Kulturno društvo Rovte-Kolonkovec, ki se lahko pohvali z imenitnim zbornikom, izdanim ob dvanajsti obletnici delovanja. Avtorjem je uspelo prepričljivo orisati poglobitve značilnosti geografskega območja ter nekatere vidike socialnega in kulturnega življenja v njem.

Bojana Rogelj Škafar

LOVRENC NA POHORJU SKOZI STOLETJA 1091-1991, Uredili J. Mlinarič, A. Ožinger, Z. Podvinski, Lovrenc na Pohorju 1991, 364 str.

Ob devetstoletnici Lovrenca na Pohorju je izšla monografija kraja, ki so jo uredili Jože Mlinarič, Anton Ožinger in Zvone Podvinski, izdal Župnijski urad in založila Krajevna skupnost Lovrenc na Pohorju. Uredniki so povabili k